Zbiór Orzeczeń

WYROK TRYBUNAŁU (trzecia izba)

z dnia 19 września 2019 r.*

Odesłanie prejudycjalne – Ochrona konsumentów – Dyrektywa 93/13/EWG – Nieuczciwe warunki w umowach konsumenckich – Artykuł 3 ust. 1 i 3 – Załącznik do dyrektywy 93/13/EWG – Punkt 1 lit. m) i q) – Umowa kredytu hipotecznego – Akt notarialny – Nadanie klauzuli wykonalności przez notariusza – Odwrócenie ciężaru dowodu – Artykuł 5 ust. 1 – Jasne i zrozumiałe sformułowanie

W sprawie C-34/18

mającej za przedmiot wniosek o wydanie, na podstawie art. 267 TFUE, orzeczenia w trybie prejudycjalnym, złożony przez Fővárosi Ítélőtábla (regionalny sąd apelacyjny dla miasta stołecznego Budapeszt, Węgry) postanowieniem z dnia 9 stycznia 2018 r., które wpłynęło do Trybunału w dniu 18 stycznia 2018 r., w postępowaniu:

Ottília Lovasné Tóth

przeciwko

ERSTE Bank Hungary Zrt.,

TRYBUNAŁ (trzecia izba),

w składzie: A. Prechal (sprawozdawczyni), prezes izby, F. Biltgen, J. Malenovský, C.G. Fernlund i L.S. Rossi, sędziowie,

rzecznik generalny: G. Hogan,

sekretarz: R. Şereş, administrator,

uwzględniając pisemny etap postępowania i po przeprowadzeniu rozprawy w dniu 23 stycznia 2019 r.,

rozważywszy uwagi przedstawione:

– w imieniu E. Lovasné Tóth przez G. Némethiego, ügyvéd,

– w imieniu ERSTE Bank Hungary Zrt. przez T. Kendego i P. Sonnevendego, ügyvédek,

– w imieniu rządu węgierskiego przez M.Z. Fehéra, działającego w charakterze pełnomocnika,

– w imieniu Komisji Europejskiej przez N. Ruiza Garcíę i A. Tokára, działających w charakterze pełnomocników,

po zapoznaniu się z opinią rzecznika generalnego na posiedzeniu w dniu 21 marca 2019 r.,

* Język postępowania: węgierski.

wydaje następujący

Wyrok

1 Wniosek o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym dotyczy wykładni art. 3 i 5 dyrektywy Rady 93/13/EWG z dnia 5 kwietnia 1993 r. w sprawie nieuczciwych warunków w umowach konsumenckich (Dz.U. 1993, L 95, s. 29), a także pkt 1 lit. m) i q) załącznika do tej dyrektywy.

2 Wniosek ten został przedstawiony w ramach sporu toczącego się pomiędzy Ottília Lovasné Tóth (zwaną dalej „kredytobiorczynią") a ERSTE Bank Hungary Zrt. (zwanym dalej „bankiem") w przedmiocie żądania stwierdzenia rzekomo abuzywnego charakteru klauzuli zawartej w umowie kredytu hipotecznego wyrażonego w obcych walutach.

Ramy prawne

Prawo Unii

3 Zgodnie z motywem piątym dyrektywy 93/13:

„ogólnie rzecz biorąc, konsumenci nie znają norm prawnych regulujących umowy sprzedaży towarów i usług obowiązujących w innych państwach członkowskich; ten brak świadomości może powstrzymać konsumentów przed dokonywaniem bezpośrednich transakcji nabycia towarów lub usług w innych państwach członkowskich".

4 Artykuł 3 ust. 1 tej dyrektywy stanowi:

„Warunki umowy, które nie były indywidualnie negocjowane, mogą być uznane za nieuczciwe, jeśli stoją w sprzeczności z wymogami dobrej wiary, powodują znaczącą nierównowagę wynikających z umowy praw i obowiązków stron ze szkodą dla konsumenta".

5 Artykuł 3 ust. 3 wspomnianej dyrektywy odwołuje się do załącznika do niej, który zawiera „przykładowy i niewyczerpujący wykaz warunków, które mogą być uznane za nieuczciwe".

6 Artykuł 5 zdanie pierwsze tej dyrektywy przewiduje:

„W przypadku umów, w których wszystkie lub niektóre z przedstawianych konsumentowi warunków wyrażone są na piśmie, warunki te muszą zawsze być sporządzone prostym i zrozumiałym językiem".

7 Zgodnie z art. 8 dyrektywy 93/13:

„Aby zapewnić wyższy poziom ochrony konsumentów, państwa członkowskie mogą wprowadzić lub utrzymać w dziedzinie objętej niniejszą dyrektywą bardziej surowe przepisy zgodne z traktatem".

8 Punkt 1 załącznika do tej dyrektywy ma następujące brzmienie:

„Warunki, których celem lub skutkiem jest:

[…]

m) przyznanie sprzedawcy lub dostawcy prawa ustalania, czy dostarczone towary i usługi są zgodne z tymi, które były zamawiane na podstawie umowy, lub danie mu wyłącznego prawa do interpretowania warunków umowy;

[…]

q) wyłączenie lub ograniczenie prawa konsumenta do wystąpienia z powództwem lub skorzystania z innego środka zabezpieczającego, zwłaszcza zaś żądanie od konsumenta poddania sporów wyłącznie pod arbitraż nieobjęty przepisami prawa, bezprawne ograniczenie dostępności dowodów lub przerzucenie na konsumenta ciężaru dowodu, który w związku ze stosowanym prawem powinna dostarczyć druga strona umowy".

Prawo węgierskie

Kodeks cywilny

9 Polgári Törvénykönyvről szóló 1959. évi IV. törvény (ustawa nr IV z 1959 r. ustanawiająca kodeks cywilny), w brzmieniu mającym zastosowanie do sporu w postępowaniu głównym (zwana dalej „kodeksem cywilnym"), stanowi w art. 205/A:

„1. Za ogólne warunki umów uważa się postanowienia umowne jednostronnie ustalone uprzednio przez jedną ze stron do celów zawierania dużej liczby umów, bez udziału drugiej strony i bez przeprowadzania przez strony indywidualnych negocjacji.

[…]

3. Na charakter ogólnego postanowienia umownego nie ma wpływu zakres, forma lub sposób sformułowania tego postanowienia, ani okoliczność, że jest ono zawarte w umowie lub w odrębnym dokumencie".

10 Artykuł 209 kodeksu cywilnego stanowi:

„1. Ogólne warunki umów lub postanowienia umów zawieranych z konsumentami, nieuzgodnione indywidualnie, są nieuczciwe, jeżeli wbrew wymogom dobrej wiary i słuszności określają wynikające z umowy prawa i obowiązki stron w sposób jednostronny i nieuzasadniony, ze szkodą dla tej strony, która nie ustanowiła tych warunków.

2. W celu ustalenia, czy dany warunek umowy jest nieuczciwy, należy zbadać wszystkie okoliczności, które istniały w chwili zawierania umowy i doprowadziły do jej zawarcia, a także rodzaj uzgodnionej usługi i stosunek spornego warunku do pozostałych postanowień umowy lub innych umów.

3. W drodze przepisu szczególnego można określić warunki umowy zawartej z konsumentem, które mają nieuczciwy charakter lub które należy uznać za nieuczciwe w braku dowodu przeciwnego".

11 Zgodnie z art. 209/A kodeksu cywilnego:

„1. Osoba, która poniosła szkodę w związku z umową, może zakwestionować niedozwolone postanowienie umowne, które zostało wprowadzone do umowy jako ogólny warunek umowy.

2. Nieuczciwe postanowienia umowy zawieranej z konsumentem, które stanowią część umowy jako ogólne warunki umów oraz które zostały sformułowane jednostronnie i bez indywidualnego uzgodnienia przez stronę zawierającą umowę z konsumentem, są nieważne. Na nieważność umowy można powołać się jedynie na korzyść konsumenta".

12 Artykuł 242 kodeksu cywilnego stanowi:

„1. Uznanie długu nie zmienia tytułu długu, lecz do sprawcy takiego uznania należy wykazanie, że jego dług nie istnieje, że jego wykonanie nie może być dochodzone przed sądem lub że umowa nie jest ważna.

2. Uznanie długu następuje poprzez pisemne oświadczenie skierowane do drugiej strony".

13 Artykuł 523 kodeksu cywilnego stanowi:

„1. Poprzez umowę kredytu instytucja finansowa lub inny kredytodawca zobowiązuje się do postawienia do dyspozycji dłużnika określonej kwoty pieniężnej, a dłużnik do zwrotu kwoty zaciągniętego kredytu zgodnie z postanowieniami umowy.

2. Z zastrzeżeniem odmiennych przepisów, jeżeli kredytodawcą jest instytucja finansowa, dłużnik jest zobowiązany do zapłaty odsetek (kredyt bankowy)".

14 Zgodnie z art. 688 kodeksu cywilnego ma on na celu w szczególności transpozycję dyrektywy 93/13 do prawa węgierskiego.

Dekret rządowy

15 Fogyasztóval kötött szerződésben tisztességtelennek minősülő feltételekről szóló 18/1999. (II. 5.) Kormányrendelet [dekret rządowy 18/1999 (II. 5) dotyczący postanowień umownych zawartych z konsumentami uznawanych za nieuczciwe], w brzmieniu mającym zastosowanie do sporu w postępowaniu głównym (zwanym dalej „dekretem rządowym"), stanowi w art. 1 ust. 1, że nieuczciwe uznaje się w szczególności warunki umowne, które:

„[…]

b) upoważniają wyłącznie stronę umawiającą się z konsumentem do ustalenia, czy umowa została wykonana zgodnie z jej postanowieniami;

[…]

i) wyłączają bądź ograniczają środki, jakimi dysponuje konsument w celu dochodzenia swoich praw na podstawie ustawy lub umowy pomiędzy stronami, chyba że owe środki zostaną zastąpione postępowaniem dotyczącym rozstrzygania sporów ustanowionym przez przepis prawa;

j) zmieniają rozkład ciężaru dowodu ze szkodą dla konsumenta".

16 Zgodnie z art. 3 ust. 2 tego dekretu:

„Niniejszy dekret łącznie z odpowiednimi przepisami kodeksu cywilnego zapewnia transpozycję do prawa węgierskiego dyrektywy [93/13]".

Kodeks postępowania cywilnego

17 Polgári perrendtartásról szóló 1952. évi III. törvény (ustawa nr III z 1952 r. kodeks postępowania cywilnego), w brzmieniu mającym zastosowanie do sporu w postępowaniu głównym (zwany dalej „kodeksem postępowania cywilnego"), stanowi w art. 164 ust. 1:

„Co do zasady ciężar udowodnienia okoliczności faktycznych koniecznych do rozstrzygnięcia sporu spoczywa na stronie zainteresowanej uznaniem przez sąd tych okoliczności za udowodnione".

Ustawa nr LIII z 1994 r.

18 Artykuł 10 bírósági végrehajtásról szóló 1994. évi LIII törvény (węgierskiej ustawy nr LIII z 1994 r. o egzekucji sądowej), w brzmieniu obowiązującym w chwili podpisania umowy będącej przedmiotem sporu w postępowaniu głównym, stanowi:

„Egzekucję sądową wszczyna się po przedłożeniu tytułu egzekucyjnego. Stanowią tytuł egzekucyjny:

[…]

b) dokumenty opatrzone klauzulą wykonalności wydane przez sąd".

19 Od dnia 1 czerwca 2010 r. przepis ten ma następujące brzmienie:

„Egzekucję sądową wszczyna się po przedłożeniu tytułu egzekucyjnego. Stanowią tytuł egzekucyjny:

[…]

b) dokumenty opatrzone klauzulą wykonalności wydane przez sąd lub notariusza".

Postępowanie główne i pytania prejudycjalne

20 W dniu 27 października 2008 r. kredytobiorczyni i bank zawarli umowę kredytu na zakup nieruchomości (zwaną dalej „umową kredytu") denominowaną we frankach szwajcarskich (CHF). W umowie tej bank zobowiązał się udostępnić kredytobiorczyni kwotę 132 848 CHF (około 118 140 EUR) w celu refinansowania kredytu. Tego samego dnia kredytobiorczyni sporządziła w formie aktu notarialnego dokument urzędowy, zatytułowany „jednostronne oświadczenie o podjęciu zobowiązania", w którym zawarte są postanowienia umowy kredytowej.

21 Punkt I.4 umowy kredytu, którego treść znajduje się również we wspomnianym akcie notarialnym, ma następujące brzmienie:

„W celu rozstrzygnięcia jakichkolwiek kwestii spornych dotyczących rozliczeń lub zaspokojenia żądania banku, ustalenia kwoty kredytu lub innego długu istniejącego w danej chwili zgodnie z tym dokumentem oraz ustalenia faktycznej daty wypłaty i wymagalności zobowiązania do zapłaty, jak również ustalenia jakiegokolwiek innego faktu lub danych niezbędnych do bezpośredniej egzekucji sądowej, strony oświadczają, że są zobowiązane do uznania za wiarygodny i niezbity dowodu z dokumentu w formie aktu notarialnego, sporządzonego zgodnie z rachunkami dłużnika w banku oraz ewidencją i księgami rachunkowymi banku.

W związku z tym w przypadku braku zapłaty kwoty głównej lub odsetek od tej kwoty i kosztów albo w przypadku, gdy płatność nie jest zgodna z postanowieniami umowy, oprócz niniejszego dokumentu dowód z dokumentu w formie aktu notarialnego sporządzonego zgodnie z rachunkami dłużnika

w banku oraz ewidencją i księgami rachunkowymi banku będzie stanowić dowód wierzytelności oraz odsetek i kosztów istniejących w danej chwili, które uzasadniają egzekucję, a także ww. okoliczności faktycznych. Poprzez zawarcie niniejszej umowy strony zobowiązują się do uznania ww. dowodu z dokumentu.

W przypadku gdy na wniosek banku zostanie wszczęte postępowanie egzekucyjne, strony lub dłużnik wystąpią do notariusza, który sporządził niniejszy dokument, lub innego właściwego notariusza o ujęcie w akcie notarialnym, zgodnie z rachunkami dłużnika w banku oraz ewidencją i księgami rachunkowymi banku, a także po sprawdzeniu ewidencji, kwoty wierzytelności oraz odsetek i kosztów lub wszelkich innych istniejących długów wynikających z ww. wierzytelności, jak również okoliczności faktycznych i danych, o których mowa powyżej. Strony wyrażą zgodę na zwolnienie z tajemnicy bankowej w odniesieniu do wspomnianych informacji".

22 Z postanowienia odsyłającego wynika, że umowa kredytu zezwala bankowi na rozwiązanie tej umowy ze skutkiem natychmiastowym w przypadku poważnego naruszenia przez pożyczkobiorcę zobowiązań, takich jak niewykonanie obowiązku zapłaty. W następstwie rozwiązania umowy bank ma prawo do żądania natychmiastowego zwrotu należnej kwoty.

23 W dniu 5 stycznia 2016 r. kredytobiorczyni wniosła skargę do właściwego węgierskiego sądu pierwszej instancji. Podniósła ona, że klauzula zawarta w pkt I.4 umowy pożyczki i odpowiadający jej przepis aktu notarialnego sporządzonego w związku z zawarciem umowy kredytu były nieuczciwe ze względu na to, że w drodze tej klauzuli zobowiązała się do zaakceptowania sytuacji, w której bank może jednostronnie ustalić uchybienie przez niego jego części, a tym samym przystąpić bezpośrednio do egzekucji na podstawie tego aktu notarialnego, który posiada moc dowodową, ponieważ jest on opatrzony klauzulą wykonalności. Zdaniem kredytobiorczyni wspomniana klauzula zmienia rozkład ciężaru dowodu ze szkodą dla konsumenta, ponieważ w przypadku braku zgody to na konsumencie ciąży obowiązek wytoczenia powództwa do sądu w celu sprzeciwienia się egzekucji.

24 Bank wniósł o oddalenie skargi. Zdaniem banku warunek będący przedmiotem postępowania głównego nie pozwala na jednostronne ustalenie, czy kredytobiorczyni wykonała swoje zobowiązania. Nie odwraca on ciężaru dowodu ani nie pozbawia kredytobiorczyni możliwości dochodzenia swoich roszczeń. Nawet w przypadku istnienia aktu notarialnego potwierdzającego kwotę długu prawo węgierskie zawsze pozwala na przedstawienie dowodów przeciwnych. Ponadto, nawet w ramach uproszczonej procedury egzekucji, na banku spoczywał ciężar udowodnienia wysokości wierzytelności. Wspomniana klauzula nie pozwala bankowi na jednostronne ustalenie długu ani na narzucenie własnej interpretacji postanowień umowy kredytu.

25 Węgierski sąd pierwszej instancji oddalił skargę kredytobiorczyni na tej podstawie, że klauzula analizowana w postępowaniu głównym nie ma nieuczciwego charakteru, ponieważ jedynie uściśla reguły, jakich należy przestrzegać w celu potwierdzenia długu. Jeśli chodzi o egzekucję, sąd ten uznał, że w sytuacji gdy istnieje postanowienie o jej wszczęciu, to nie ma obowiązku badania, czy kredytobiorczyni nie wykonała zobowiązania. Niemniej jednak mogła ona złożyć oświadczenie komornikowi, że wykonał swoje zobowiązania, a w razie potrzeby wszcząć postępowanie mające na celu wyjęcie spod egzekucji. W tym postępowaniu kredytobiorczyni mogłaby zakwestionować wierzytelność.

26 Kredytobiorczyni wniosła apelację do sądu odsyłającego. Zwróciła ona uwagę na fakt, że rozpatrywana w postępowaniu głównym klauzula może spowodować brak równowagi ze szkodą dla konsumenta w rozumieniu dyrektywy 93/13 poprzez uproszczenie możliwości dochodzenia przez bank swoich roszczeń i utrudnienie konsumentowi możliwości obrony.

27 Sąd odsyłający, który przypomina, że zgodnie z art. 242 kodeksu cywilnego na podmiocie, który złożył oświadczenie o uznaniu długu, spoczywa obowiązek wykazania, że jego dług nie istnieje, że jego wykonanie nie może być wszczęte na drodze sądowej lub że umowa jest nieważna, uważa, że artykuł

ten nie ma zastosowania do klauzuli zawartej w pkt I.4 umowy pożyczki. Zdaniem sądu odsyłającego wspomniany artykuł, który odwraca ciężar dowodu względem uznanych długów, ma zastosowanie tylko wtedy, gdy kwota długu jest jasna i określona. Nie zachodzi tutaj podobny przypadek.

28 Sąd odsyłający uważa ponadto, że pkt I.4 umowy pożyczki ma taki sam skutek jak art. 242 kodeksu cywilnego, jeśli chodzi o odwrócenie ciężaru dowodu, ponieważ w razie braku zgody to na kredytobiorczyni spoczywa dowód, że bank nie jest uprawniony ani do wystąpienia do sądu w celu podważenia uzasadnionego charakteru egzekucji lub ważności umowy kredytu. W postępowaniu mającym na celu ograniczenie lub wykluczenie przymusowej egzekucji wymogi dotyczące terminów i dowodów są bardziej rygorystyczne niż w zwyczajnych postępowaniach cywilnych. Tym samym poprzez nałożenie obowiązku, nawet bez konieczności uznania długu przez dłużnika, aby dług był potwierdzony w formie aktu notarialnego z mocą dowodową w oparciu o księgi rachunkowe banku, klauzula ta pociągałaby za sobą nierównowagę ze szkodą dla konsumenta.

29 Sąd odsyłający ma wątpliwości odnośnie do tego, czy klauzula ta objęta jest zakresem pkt 1 lit. m) i q) załącznika do dyrektywy 93/13, a także odnośnie do sposobu, w jaki powinna być dokonywana ocena, czy taka klauzula jest nieuczciwa. Zauważa on w tym względzie, że wspomniany załącznik został transponowany do prawa węgierskiego i że warunki przewidziane w art. 1 ust. 1 rozporządzenia rządowego uznaje się za nieuczciwe bez konieczności przeprowadzania dodatkowego badania.

30 Sąd ten zauważa, że zgodnie z art. 8 dyrektywy 93/13 państwa członkowskie mogą przyjąć bardziej rygorystyczne przepisy prawne zgodne z traktatem w dziedzinie objętej tą dyrektywą, aby zapewnić wyższy poziom ochrony konsumenta. Dozwolone jest zatem uznanie przez prawodawcę krajowego za nieuczciwe, bez dodatkowej analizy, warunków, o których mowa w art. 3 ust. 3 dyrektywy 93/13 w związku z pkt 1 załącznika do tej dyrektywy.

31 Co się tyczy kwestii, czy klauzula taka jak ta będąca przedmiotem postępowania głównego jest objęta pkt 1 lit. q) załącznika do dyrektywy 93/13, sąd odsyłający zauważa, że jakkolwiek węgierska wersja językowa tego przepisu dotyczy warunków „mających za przedmiot lub skutkujących […]", inne wersje językowe tego przepisu, w szczególności wersje niemiecka, polska, czeska, i słoweńska, odwołują się do warunków „których celem lub skutkiem jest […]". Na podstawie tych ostatnich wersji językowych należy uznać, że dana instytucja finansowa, umieszczając tę klauzulę w rozpatrywanej umowie, miała na celu odwrócenie ciężaru dowodu.

32 W tym względzie sąd ten zastanawia się, czy art. 3 ust. 3 dyrektywy 93/13 w związku z pkt 1 lit. q) załącznika do tej dyrektywy należy interpretować w ten sposób, że dotyczy on klauzuli, której celem jest odwrócenie ciężaru dowodu dla przeprowadzenia uproszczonej egzekucji w przypadku poważnego uchybienia przez konsumenta, nawet jeśli ta uproszczona procedura egzekucji może również być oparta na prawie krajowym, niezależnie od tej klauzuli.

33 Zdaniem sądu odsyłającego, nawet jeśli klauzula rozpatrywana w postępowaniu głównym stanowi wyraz przymusowego postępowania egzekucyjnego przewidzianego przez prawo węgierskie, klauzula ta może być nieuczciwa w zakresie, w jakim skutkuje, pozostawiając bankowi możliwość ustalenia pozostałej kwoty, pominięciem jakichkolwiek sprawiedliwych i uczciwych negocjacji z kredytobiorcą, i zobowiązania go do przeprowadzenia odpłatnej procedury sądowej. Wreszcie potencjalne konsekwencje rzeczonej klauzuli w przypadku sporu nie są w pełni zrozumiałe dla przeciętnego konsumenta przy zawieraniu umowy.

34 Sąd odsyłający zauważa, że sytuacja analogiczna do tej, o której mowa w postępowaniu głównym, doprowadziła do wydania wyroku z dnia 1 października 2015 r., ERSTE Bank Hungary (C-32/14, EU:C:2015:637). Jednakże wyrok ten był stosowany w sposób rozbieżny przez węgierskie sądy w odniesieniu do warunków takich jak te rozpatrywane w postępowaniu głównym.

35 Sąd odsyłający podkreśla, że w opinii Kúria (sądu najwyższego, Węgry), w przypadku opatrzenia klauzulą wykonalności dokumentu urzędowego dłużnik może, na podstawie art. 369 kodeksu postępowania cywilnego, kwestionować dług wyłącznie w ramach postępowania o zaniechanie lub ograniczenie jego wykonania. Chodzi jednak o konsekwencję wynikającą z przepisów proceduralnych mających zastosowanie do notarialnych dokumentów urzędowych oraz klauzuli wykonalności. Klauzule analogiczne do tej, o której mowa w postępowaniu głównym, nie mają zatem wpływu na sytuację prawną konsumenta i w żaden sposób nie są w stanie wpłynąć na jego niekorzyść. Okoliczność, że ciężar dowodu spoczywa na konsumencie na mocy art. 164 ust. 1 kodeksu postępowania cywilnego, jest bowiem nierozerwalnie związana z procedurami mającymi na celu wyłączenie lub ograniczenie egzekucji, nawet jeśli akt notarialny nie nakłada ciężaru dowodu dla konsumenta.

36 Niemniej jednak inne sądy niż Kúria (sąd najwyższy) orzekły, że tego rodzaju klauzula może odwrócić ciężar dowodu na niekorzyść konsumenta.

37 Ponadto sąd odsyłający wskazuje, że warunek będący przedmiotem postępowania głównego mógłby zostać uznany za warunek w rozumieniu pkt 1 lit. m) załącznika do dyrektywy 93/13, którego celem lub skutkiem jest przyznanie przedsiębiorcy prawa do ustalenia, czy dostarczona rzecz lub świadczona usługa jest zgodna z postanowieniami umowy, czy też przyznanie mu wyłącznego prawa do dokonania wykładni jakiegokolwiek postanowienia umownego.

38 W tych okolicznościach Fővárosi Ítélőtábla (regionalny sąd apelacyjny dla miasta stołecznego Budapeszt, Węgry) postanowił zawiesić postępowanie i zwrócić się do Trybunału z następującymi pytaniami prejudycjalnymi:

„1) Czy wykładni pkt 1 lit. q) załącznika do dyrektywy 93/13 należy dokonywać w ten sposób, że jako przepis prawa Unii stanowiący zasadę porządku publicznego zakazuje on w sposób ogólny, powodując, że zbędna jest dalsza analiza, aby kredytodawca nakładał na dłużnika będącego konsumentem postanowienie umowne w formie warunku ogólnego lub warunku nieuzgodnionego indywidualnie, którego celem lub skutkiem jest przeniesienie ciężaru dowodu?

2) W przypadku gdy konieczne jest dokonanie oceny, w oparciu o pkt 1 lit. q) załącznika do dyrektywy 93/13, celu lub skutku warunku umownego, czy należy ustalić, że uniemożliwia korzystanie z praw konsumentów warunek umowny:

– na mocy którego dłużnik będący konsumentem ma uzasadnione podstawy, by sądzić, że musi wykonać umowę w całości, włącznie ze wszystkimi jej warunkami, w sposób wymagany przez kredytodawcę i w wymaganym przez niego zakresie, nawet jeśli jest on przekonany, że świadczenie wymagane przez kredytodawcę nie jest wymagalne w całości lub w części, lub

– którego skutkiem jest ograniczenie lub wykluczenie przysługującej konsumentowi możliwości rozwiązywania sporów w oparciu o uczciwe negocjacje, ponieważ aby uznać spór za rozstrzygnięty, wystarczy, aby kredytodawca powołał się na wspomniany warunek umowny?

3) W przypadku gdy konieczne jest rozstrzygnięcie w przedmiocie nieuczciwego charakteru warunków umownych wymienionych w załączniku do dyrektywy 93/13 w świetle kryteriów określonych w art. 3 ust. 1 tej dyrektywy, czy spełnia wymóg sformułowania prostym i zrozumiałym językiem, ustanowiony w art. 5 wspomnianej dyrektywy, warunek umowny mający wpływ na decyzje konsumenta związane z wykonaniem umowy, rozstrzyganiem sporów z kredytodawcą na drodze sądowej lub pozasądowej albo wykonaniem praw, który, mimo iż jest gramatycznie jasno sformułowany, wywołuje skutki prawne możliwe do ustalenia tylko poprzez wykładnię przepisów krajowych, dla których brak było jednolitego orzecznictwa w momencie zawarcia umowy i orzecznictwo to nie powstało w kolejnych latach?

4) Czy wykładni pkt 1 lit. m) załącznika do dyrektywy 93/13 należy dokonywać w ten sposób, że warunek umowny nieuzgodniony indywidualnie może być nieuczciwy również w przypadku, gdy upoważnia on stronę zawierającą umowę z konsumentem do jednostronnego ustalenia, czy świadczenie konsumenta jest zgodne z postanowieniami umowy, oraz gdy konsument oświadcza, że jest nim związany, nawet zanim strony umowy wykonają jakiekolwiek świadczenie?".

W przedmiocie pytań prejudycjalnych

W przedmiocie dopuszczalności pytań prejudycjalnych

39 Bank powołuje się na niedopuszczalność pytań zadanych zasadniczo na tej podstawie, że mają one charakter hipotetyczny. Jeśli chodzi o dwa pierwsze pytania, bank utrzymuje, że sąd odsyłający wychodzi z błędnego założenia, iż sporny warunek w postępowaniu głównym odwraca ciężar dowodu na niekorzyść konsumenta. Ponadto klauzula ta nie może stanowić przeszkody w prowadzeniu postępowań sądowych lub środków odwoławczych przez konsumenta. Dlatego też pkt 1 lit. q) załącznika do dyrektywy 93/13 nie ma zastosowania w postępowaniu głównym. W odniesieniu do pytania trzeciego bank utrzymuje, że orzecznictwo dotyczące warunków takich jak klauzule rozpatrywane w postępowaniu głównym było jednolite w chwili zawarcia umowy kredytowej, ponieważ Kúria (sąd najwyższy) wielokrotnie orzekł, iż takie klauzule nie zmieniają praw ani obowiązków konsumenta w stosunku do mających zastosowanie przepisów prawa krajowego. Co się tyczy wreszcie pytania czwartego, bank podnosi, że pkt 1 lit. m) załącznika do dyrektywy 93/13 nie ma zastosowania do warunku będącego przedmiotem sporu w postępowaniu głównym, zważywszy, że nie przyznaje ona przedsiębiorcy prawa do ustalenia, czy usługi konsumenta są zgodne z postanowieniami umowy pożyczki.

40 Na wstępie należy przypomnieć, że zgodnie z utrwalonym orzecznictwem Trybunału pytania dotyczące wykładni prawa Unii, z którymi zwrócił się do Trybunału sąd krajowy w ramach stanu prawnego i faktycznego, za którego ustalenie jest on odpowiedzialny i prawidłowość tych ustaleń nie podlega ocenie przez Trybunał, korzystają z domniemania, iż mają znaczenie dla sprawy. Odmowa wydania przez Trybunał orzeczenia w przedmiocie złożonego przez sąd krajowy wniosku jest możliwa tylko wtedy, gdy jest oczywiste, że wykładnia prawa Unii, o którą wniesiono, nie ma żadnego związku ze stanem faktycznym lub z przedmiotem postępowania głównego, gdy problem jest natury hipotetycznej bądź gdy Trybunał nie dysponuje informacjami w zakresie stanu faktycznego lub prawnego niezbędnymi do udzielenia użytecznej odpowiedzi na postawione mu pytania (wyrok z dnia 20 września 2018 r., OTP Bank i OTP Faktoring, C-51/17, EU:C:2018:750, pkt 37 i przytoczone tam orzecznictwo).

41 W tym względzie, jak zauważył również rzecznik generalny w pkt 37 opinii, z wniosku o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym nie wynika jasno, aby hipotezy przewidziane przez ten sąd odsyłający odpowiadały sytuacji będącej przedmiotem postępowania głównego.

42 Ponadto należy zauważyć, że w ramach postępowania przewidzianego w art. 267 TFUE, opartego na całkowitym rozdziale zadań sądów krajowych i Trybunału, wszelka ocena okoliczności faktycznych i prawa krajowego należy do kompetencji sądu krajowego (zob. podobnie wyrok z dnia 27 lutego 2019 r., Associação Peço a Palavra i in., C-563/17, EU:C:2019:144, pkt 36 i przytoczone tam orzecznictwo). W związku z tym w niniejszym przypadku wyłącznie do sądu odsyłającego należy ocena znaczenia i zakresu klauzuli rozpatrywanej w postępowaniu głównym.

43 W związku z powyższym zadane pytania są dopuszczalne.

W przedmiocie pytania pierwszego

44 Poprzez pytanie pierwsze sąd odsyłający zmierza w istocie do ustalenia, czy art. 3 ust. 3 dyrektywy 93/13 w związku z pkt 1 lit. q) załącznika do tej dyrektywy należy interpretować w ten sposób, że kwalifikuje on, w sposób ogólny i bez dodatkowego badania, klauzulę umowną, która nie była indywidualnie negocjowana i której celem lub skutkiem jest odwrócenie ciężaru dowodu na niekorzyść konsumenta.

45 Z brzmienia art. 3 ust. 3 dyrektywy 93/13 wynika, że załącznik do tej dyrektywy zawiera przykładowy i niewyczerpujący wykaz warunków, które mogą być uznane za nieuczciwe. Prawdą jest, że załącznik do dyrektywy 93/13 stanowi, jak już orzekł Trybunał, zasadniczy element, na którym właściwy sąd może oprzeć swą ocenę nieuczciwego charakteru warunku umowy (zob. podobnie postanowienie z dnia 3 kwietnia 2014 r., Sebestyén, C-342/13, EU:C:2014:1857, pkt 32 i przytoczone tam orzecznictwo). Niemniej jednak bezsporne jest, że klauzula zawarta w wykazie tego załącznika nie musi być koniecznie uważana za nieuczciwą i że – odwrotnie – klauzula tam niezawarta może zostać uznana za stanowiącą nadużycie (zob. podobnie wyrok z dnia 7 maja 2002 r., Komisja/Szwecja, C-478/99, EU:C:2002:281, pkt 20).

46 Z powyższego wynika, że do sądu krajowego należy sprawdzenie na podstawie art. 3 ust. 1 i 3 dyrektywy 93/13 w związku z pkt 1 lit. q) załącznika do tej dyrektywy, czy klauzula ta, wbrew wymogom dobrej wiary, stwarza znaczącą nierównowagę wynikających z umowy praw i obowiązków stron ze szkodą dla konsumenta.

47 Jednakże zgodnie z art. 8 dyrektywy 93/13 państwa członkowskie mogą przyjąć lub utrzymać bardziej rygorystyczne przepisy prawne zgodne z traktatem w dziedzinie objętej tą dyrektywą, aby zapewnić wyższy poziom ochrony konsumenta. Tym samym państwa członkowskie co do zasady dysponują swobodą w zakresie objęcia ochroną przewidzianą w art. 3 ust. 1 i 3 tej dyrektywy w związku z pkt 1 załącznika do tej dyrektywy, stwierdzając w sposób ogólny nieuczciwy charakter warunków wymienionych w tym punkcie, bez konieczności przeprowadzenia dodatkowego badania zgodnie z kryteriami zawartymi w art. 3 ust. 1 dyrektywy 93/13.

48 Z akt przedłożonych Trybunałowi wynika, co powinien jednak zbadać sąd odsyłający, że zgodnie z prawem węgierskim warunki, o których mowa w pkt 1 lit. q) załącznika do dyrektywy 93/13, są rzeczywiście uważane za nieuczciwe, bez konieczności przeprowadzenia dodatkowego badania. W takim wypadku do sądu odsyłającego należy jeszcze ustalenie, czy rozpatrywana w postępowaniu głównym klauzula jest objęta art. 1 ust. 1 lit. j) dekretu rządowego.

49 W świetle powyższego na pytanie pierwsze należy odpowiedzieć, iż art. 3 ust. 3 dyrektywy 93/13 w związku z pkt 1 lit. q) załącznika do tej dyrektywy należy interpretować w ten sposób, że nie kwalifikuje on jako nieuczciwego – w sposób ogólny i bez przeprowadzenia dodatkowego badania – warunku umowy, który nie był przedmiotem indywidualnych negocjacji i którego celem lub skutkiem jest odwrócenie ciężaru dowodu na niekorzyść konsumenta.

W przedmiocie pytania drugiego

50 Poprzez pytanie drugie sąd odsyłający zmierza w istocie do ustalenia, czy art. 3 ust. 3 dyrektywy 93/13 w związku z pkt 1 lit. q) załącznika do tej dyrektywy należy interpretować w ten sposób, że obejmuje on swoim zakresem klauzulę, której celem lub skutkiem jest z jednej strony wywołanie u konsumenta racjonalnego przekonania, iż konsument jest zobowiązany do wykonania wszystkich swoich zobowiązań umownych, nawet jeśli uważa, że niektóre świadczenia nie są należne, a z drugiej strony utrudnianie korzystania przez konsumenta z postępowań sądowych lub środków odwoławczych, w przypadku gdy kwota pozostała do zapłaty przez niego z tytułu umowy jest ustalona przez akt notarialny posiadający moc dowodową, umożliwiający wierzycielowi zakończenie sporu.

51 Z brzmienia pkt 1 lit. q) załącznika do dyrektywy 93/13 wynika, że punkt ten dotyczy warunków, których celem lub skutkiem jest wyłączenie lub ograniczenie korzystania przez konsumenta z powództw sądowych lub środków odwoławczych.

52 Trybunał orzekł już w odniesieniu do klauzul, które mogą być objęte zakresem pkt 1 lit. q) załącznika do dyrektywy 93/13 w związku z art. 3 ust. 1 tej dyrektywy, że sąd krajowy powinien dokonać oceny, czy – a jeśli tak, to w jakim zakresie – dany warunek stanowi odstępstwo od mających zastosowanie przepisów w braku porozumienia między stronami, tak że konsument, w świetle dostępnych mu środków proceduralnych, ma utrudniony dostęp do wymiaru sprawiedliwości oraz możliwość wykonywania prawa do obrony (zob. podobnie wyrok z dnia 14 marca 2013 r., Aziz, C-415/11, EU:C:2013:164, pkt 75).

53 Wynika z tego, że klauzula, która nie może postawić konsumenta w sytuacji prawnej mniej korzystnej niż ta przewidziana w obowiązujących przepisach krajowych, nie jest objęta pkt 1 lit. q) załącznika do dyrektywy 93/13 w związku z art. 3 ust. 1 tej dyrektywy. Punkt 1 lit. q) tego załącznika dotyczy zatem warunków mających skutki prawne, które mogą zostać ustalone w sposób obiektywny. Stwierdzenia tego nie zmienia fakt, że wprowadzenie takiej klauzuli w umowie może stworzyć u konsumenta wrażenie, iż środki zaskarżenia są ograniczone i że z tego powodu jest on zobowiązany do wywiązania się ze wszystkich zobowiązań zawartych w umowie, ponieważ dany warunek nie stanowi naruszenia jego pozycji prawnej, biorąc pod uwagę właściwe przepisy krajowe.

54 W niniejszej sprawie, zdaniem sądu odsyłającego, rozpatrywana w postępowaniu głównym klauzula odzwierciedla w szczególności możliwość wszczęcia przez wierzyciela, w razie poważnego naruszenia przez konsumenta obowiązków wynikających z umowy, przymusowej egzekucji kwoty pozostałej do zapłaty na podstawie aktu notarialnego opatrzonego klauzulą wykonalności. Sąd ten wskazuje również, że dłużnik może wszcząć postępowanie o wyłączenie spod egzekucji lub jej ograniczenie.

55 Jeżeli chodzi o to samo uproszczone postępowanie egzekucyjne, w pkt 60 wyroku z dnia 1 października 2015 r., ERSTE Bank Hungary (C-32/14, EU:C:2015:637), wskazano, że konsument, po pierwsze, na podstawie art. 209/A ust. 1 kodeksu cywilnego może wytoczyć powództwo mające na celu podważenie ważności umowy, a po drugie, na podstawie art. 369 kodeksu postępowania cywilnego, może wszcząć postępowanie mające na celu wyłączenie spod egzekucji lub jej ograniczenie. W ramach tego postępowania konsument, zgodnie z art. 370 kodeksu postępowania cywilnego, może domagać się zawieszenia egzekucji umowy.

56 W tych okolicznościach wydaje się, że sąd odsyłający powinien zbadać, czy dany warunek będący przedmiotem postępowania głównego nie osłabia pozycji prawnej konsumenta, ponieważ nie uchyla ani nie utrudnia skorzystania przez niego z powództw sądowych lub środków odwoławczych w rozumieniu pkt 1 lit. q) załącznika do dyrektywy 93/13.

57 Natomiast klauzula pozwalająca wierzycielowi na zakończenie wszelkich sporów jednostronnie, ponieważ należna kwota jest ustalona na podstawie ksiąg bankowych, w drodze aktu notarialnego, który może być opatrzony przez notariusza klauzulą wykonalności, może wchodzić w zakres pkt 1 lit. q) załącznika do dyrektywy 93/13. Klauzula taka w zakresie, w jakim przyznaje przedsiębiorcy prawo do ostatecznego rozstrzygnięcia ewentualnych sporów dotyczących zobowiązań umownych, w istocie znosi lub stanowi przeszkodę w wykonywaniu przez konsumenta roszczeń w ramach postępowania sądowego lub środków odwoławczych w rozumieniu tego przepisu.

58 Jednakże, jak zauważono w pkt 54 niniejszego wyroku, okazuje się, że klauzula rozpatrywana w postępowaniu głównym nie może znieść lub stanowić przeszkody w wykonywaniu przez konsumenta roszczeń w ramach postępowania sądowego luk skorzystania ze środków procesowych, biorąc pod uwagę zasady proceduralne przewidziane w mającym zastosowanie prawie węgierskim, czego zweryfikowanie należy jednak do sądu odsyłającego.

59 W tym względzie należy przypomnieć, że Trybunał orzekł już, iż art. 6 ust. 1 i art. 7 ust. 1 dyrektywy 93/13 należy interpretować w ten sposób, że nie stoją one na przeszkodzie ustawodawstwu krajowemu, które pozwala notariuszowi, który zgodnie z wymogami formalnymi sporządził akt notarialny dotyczący umowy zawartej między przedsiębiorcą a konsumentem, na nadanie klauzuli wykonalności temu aktowi lub odmowę jego uchylenia, przy czym w żadnym momencie nie przeprowadzono kontroli nieuczciwego charakteru warunków tej umowy, pod warunkiem jednak, że zasady postępowania przewidziane w prawie krajowym dotyczące środków prawnych gwarantują w okolicznościach danej sprawy skuteczną ochronę sądową konsumenta, czego zbadanie należy do sądu krajowego (zob. podobnie wyrok z dnia 1 października 2015 r., ERSTE Bank Hungary, C-32/14, EU:C:2015:637, pkt 64, 65).

60 W świetle powyższych rozważań na pytanie drugie należy odpowiedzieć, iż art. 3 ust. 3 dyrektywy 93/13 w związku z pkt 1 lit. q) załącznika do tej dyrektywy należy interpretować w ten sposób, że, po pierwsze, nie dotyczy on warunku, którego celem lub skutkiem jest wywołanie u konsumenta racjonalnego przekonania, że jest on zobowiązany do wykonania wszystkich swoich zobowiązań umownych, nawet jeśli uzna, iż niektóre świadczenia nie są należne, ponieważ klauzula ta nie osłabia pozycji prawnej konsumenta, biorąc pod uwagę mające zastosowanie przepisy krajowe, i, z drugiej strony, że dotyczy on warunku, którego celem lub skutkiem jest utrudnienie korzystania przez konsumenta z postępowań sądowych lub środków odwoławczych, w przypadku gdy kwota pozostała do zapłaty jest ustalona przez akt notarialny mający moc dowodową, umożliwiający wierzycielowi zakończenie sporu w sposób jednostronny i ostateczny.

W przedmiocie pytania trzeciego

61 Poprzez pytanie trzecie sąd odsyłający dąży w istocie do ustalenia, czy art. 5 dyrektywy 93/13 należy interpretować w ten sposób, że przepis ten wymaga, aby przedsiębiorca udzielił dodatkowych informacji dotyczących klauzuli sformułowanej w sposób jasny, ale której skutki prawne mogą być ustalone wyłącznie za pomocą wykładni przepisów prawa krajowego, które nie są przedmiotem jednolitego orzecznictwa.

62 W pierwszej kolejności należy przypomnieć, że zgodnie z orzecznictwem Trybunału wymóg przejrzystości warunków umownych, o którym mowa w szczególności w art. 5 dyrektywy 93/13, wymaga nie tylko, aby odnośna klauzula była zrozumiała dla konsumenta pod względem gramatycznym, lecz również by umożliwiała konsumentowi dokonanie oceny, na podstawie precyzyjnych i zrozumiałych kryteriów, wynikających dla niego z tego konsekwencji gospodarczych (zob. podobnie wyroki: z dnia 30 kwietnia 2014 r., Kásler i Káslerné Rábai, C-26/13, EU:C:2014:282, pkt 75; z dnia 9 lipca 2015 r., Bucura, C-348/14, niepublikowany, EU:C:2015:447, pkt 55).

63 Orzecznictwo to wymaga co do zasady, by mechanizmy służące obliczeniu długu i kwoty podlegających zwrotowi przez konsumenta były przejrzyste i zrozumiałe oraz że w danym przypadku przedsiębiorca dostarczy dodatkowych informacji koniecznych do tego celu (zob. podobnie wyrok z dnia 20 września 2017 r., Andriciuc i in., C-186/16, EU:C:2017:703, pkt 51).

64 Co się tyczy wymogu przejrzystości w odniesieniu do konsekwencji gospodarczych dla konsumenta, które wynikają z umowy, Trybunał orzekł, że w sytuacji, w której pewne aspekty sposobu zmiany opłat związanych ze świadczoną usługą zostały określone w obowiązujących przepisach ustawowych lub wykonawczych w rozumieniu art. 1 ust. 2 dyrektywy 93/13, lub w której przepisy te przewidywały dla konsumenta prawo do rozwiązania umowy, istotne jest, aby konsument ten został poinformowany przez przedsiębiorcę o istnieniu tych przepisów (zob. podobnie wyrok z dnia 26 kwietnia 2012 r., Invitel, C-472/10, EU:C:2012:242, pkt 29).

65 Ponadto w innym kontekście Trybunał orzekł, w odniesieniu do postanowienia przewidującego stosowanie prawa państwa siedziby sprzedawcy, że jest on zasadniczo zobowiązany do poinformowania konsumenta o istnieniu bezwzględnie obowiązujących przepisów, takich jak art. 6 ust. 2 rozporządzenia (WE) nr 593/2008 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 17 czerwca 2008 r. w sprawie prawa właściwego dla zobowiązań umownych (Rzym I) (Dz.U. 2008, L 177, s. 6), który stanowi, że wybór prawa właściwego nie może prowadzić do pozbawienia konsumenta ochrony przyznanej mu przez przepisy, których nie można wyłączyć w drodze umowy na mocy prawa, które byłoby właściwe w braku wyboru prawa (zob. podobnie wyrok z dnia 28 lipca 2016 r., Verein für Konsumenteninformation, C-191/15, EU:C:2016:612, pkt 69).

66 Jednakże z orzecznictwa przytoczonego w pkt 64 i 65 niniejszego wyroku nie wynika, by przedsiębiorca był również zobowiązany do uprzedniego poinformowania konsumenta przed zawarciem umowy o ogólnych przepisach proceduralnych prawa krajowego jego państwa miejsca zamieszkania, takich jak przepisy dotyczące rozkładu ciężaru dowodu, a także o związanym z nimi orzecznictwie.

67 W postępowaniu głównym nie ma w szczególności mowy o klauzuli jurysdykcyjnej określającej prawo właściwe państwa członkowskiego, w którym przedsiębiorca ma swoją siedzibę, podczas gdy konsument ma miejsce zamieszkania w innym państwie członkowskim. Co się tyczy takiej sytuacji, z dyrektywy 93/13 wynika, co potwierdza w szczególności jej motyw piąty, że prawodawca Unii ustanawia domniemanie, iż konsument nie ma wiedzy o normach prawnych regulujących umowy sprzedaży towarów lub oferowania usług w innych państwach członkowskich.

68 W odróżnieniu od spraw, w których zapadły wyroki przytoczone w pkt 64 i 65 niniejszego wyroku, sprawa w postępowaniu głównym nie dotyczy ciążącego na przedsiębiorcy obowiązku poinformowania konsumenta o istnieniu bezwzględnie obowiązujących przepisów prawa prywatnego międzynarodowego. Nie dotyczy ona także ciążącego na przedsiębiorcy obowiązku poinformowania konsumenta o przepisach bezwzględnie obowiązujących, na podstawie których kwota podlegająca zapłacie przez konsumenta może ulegać zmianie i które w związku z tym mają bezpośredni wpływ na wynikające z umowy konsekwencje ekonomiczne dla konsumenta. Przedmiotem postępowania głównego jest natomiast kwestia poinformowania konsumenta, która dotyczy istnienia ogólnych przepisów proceduralnych określających rozkład ciężaru dowodu, a także ich wykładni w orzecznictwie w dacie zawarcia umowy.

69 W takich okolicznościach nałożenie na przedsiębiorcę obowiązku poinformowania konsumenta o istnieniu ogólnych przepisów proceduralnych i dotyczącego ich orzecznictwa wykraczałoby poza to, czego można racjonalnie oczekiwać od pierwszego z nich w ramach wymogu przejrzystości.

70 W świetle powyższych rozważań na pytanie trzecie należy odpowiedzieć, iż art. 5 dyrektywy 93/13 należy interpretować w ten sposób, że nie ustanawia on wymogu, aby przedsiębiorca udzielił dodatkowych informacji dotyczących klauzuli sformułowanej w sposób jasny, ale której skutki prawne mogą być ustalone wyłącznie w drodze wykładni przepisów prawa krajowego, które nie są przedmiotem jednolitego orzecznictwa.

W przedmiocie pytania czwartego

71 Poprzez pytanie czwarte sąd odsyłający zmierza zasadniczo do ustalenia, czy art. 3 ust. 3 dyrektywy 93/13 w związku z pkt 1 lit. m) załącznika do tej dyrektywy należy interpretować w ten sposób, że dotyczy on warunku umownego, który upoważnia przedsiębiorcę do dokonania oceny jednostronnie, czy świadczenie, którego obowiązek spoczywa na konsumencie, zostało wykonane zgodnie z umową.

72 Punkt 1 lit. m) załącznika do dyrektywy 93/13 dotyczy warunków, których celem lub skutkiem jest przyznanie przedsiębiorcy prawa do ustalenia, czy dostarczona rzecz lub świadczona usługa jest zgodna z postanowieniami umowy, czy też przyznanie mu wyłącznego prawa do dokonania wykładni jakiegokolwiek postanowienia umownego.

73 Zważywszy na okoliczność, że co do zasady to przedsiębiorca działa w charakterze sprzedawcy lub usługodawcy, przepis ten należy uznać za odnoszący się do warunków, które umożliwiają przedsiębiorcy, w przypadku skargi lub zakwestionowania przez konsumenta świadczonej usługi lub dostarczonej rzeczy, jednostronne dokonanie oceny tego, czy jego własne świadczenie jest zgodne z umową.

74 Bezsporne jest bowiem, że pkt 1 lit. m) załącznika do dyrektywy 93/13 nie odnosi się do zobowiązań konsumenta wynikających z umowy, lecz jedynie do obowiązków przedsiębiorcy. Tym samym przepis ten nie dotyczy postanowień, które upoważniają przedsiębiorcę do jednostronnej oceny tego, czy świadczenie konsumenta, polegające na spłacie długu i uiszczeniu opłat z tym związanych, zostało wykonane zgodnie z umową.

75 W świetle powyższych rozważań na pytanie czwarte należy odpowiedzieć, iż art. 3 ust. 3 dyrektywy 93/13 w związku z pkt 1 lit. m) załącznika do tej dyrektywy należy interpretować w ten sposób, że nie dotyczy on warunku umownego, który upoważnia przedsiębiorcę do dokonania oceny jednostronnie, czy świadczenie, którego obowiązek spełnienia spoczywa na konsumencie, zostało wykonane zgodnie z umową.

W przedmiocie kosztów

76 Dla stron w postępowaniu głównym niniejsze postępowanie ma charakter incydentalny, dotyczy bowiem kwestii podniesionej przed sądem odsyłającym, do niego zatem należy rozstrzygnięcie o kosztach. Koszty poniesione w związku z przedstawieniem uwag Trybunałowi, inne niż koszty stron w postępowaniu głównym, nie podlegają zwrotowi.

Z powyższych względów Trybunał (trzecia izba) orzeka, co następuje:

1) **Artykuł 3 ust. 3 dyrektywy Rady 93/13/EWG z dnia 5 kwietnia 1993 r. w sprawie nieuczciwych warunków w umowach konsumenckich w związku z pkt 1 lit. q) załącznika do tej dyrektywy należy interpretować w ten sposób, że nie kwalifikuje on jako nieuczciwego – w sposób ogólny i bez przeprowadzenia dodatkowego badania – warunku umowy, który nie był przedmiotem indywidualnych negocjacji i którego celem lub skutkiem jest odwrócenie ciężaru dowodu na niekorzyść konsumenta.**

2) **Artykuł 3 ust. 3 dyrektywy 93/13 w związku z pkt 1 lit. q) załącznika do tej dyrektywy należy interpretować w ten sposób, że, z jednej strony, nie dotyczy on warunku, którego celem lub skutkiem jest wywołanie u konsumenta racjonalnego przekonania, że jest on zobowiązany do wykonania wszystkich swoich zobowiązań umownych, nawet jeśli uzna, iż niektóre świadczenia nie są należne, ponieważ klauzula ta nie osłabia pozycji prawnej konsumenta, biorąc pod uwagę mające zastosowanie przepisy krajowe, i, z drugiej strony, że dotyczy on warunku, którego celem lub skutkiem jest utrudnienie korzystania przez konsumenta z powództw lub środków odwoławczych, w przypadku gdy kwota pozostała do zapłaty jest ustalona przez akt notarialny mający moc dowodową, umożliwiający wierzycielowi zakończenie sporu w sposób jednostronny i ostateczny.**

3) **Artykuł 5 dyrektywy 93/13 należy interpretować w ten sposób, że nie ustanawia on wymogu, aby przedsiębiorca udzielił dodatkowych informacji dotyczących klauzuli sformułowanej w sposób jasny, ale której skutki prawne mogą być ustalone wyłącznie w drodze wykładni przepisów prawa krajowego, które nie są przedmiotem jednolitego orzecznictwa.**

4) **Artykuł 3 ust. 3 dyrektywy 93/13 w związku z pkt 1 lit. m) załącznika do tej dyrektywy należy interpretować w ten sposób, że nie dotyczy on warunku umownego, który upoważnia przedsiębiorcę do dokonania oceny jednostronnie, czy świadczenie, którego obowiązek spełnienia spoczywa na konsumencie, zostało wykonane zgodnie z umową.**

Podpisy